

Münchenski sporazum zahtijeva daljnje ispravke

Slobodna Rusija značila bi slobodu svijeta

Prilikom svog boravka u Hrvatskoj o. La Farge D. I., glavni urednik američke sedmične revije »America« i jedan od najistaknutijih katoličkih socijologa Amerike, posjetio je i naše uredništvo, zanimajući se mnogo za Majku Hrvatsku, kao što se mnogo zanima za hrvatske iseljenike u Americi. — Donosimo u ovom broju njegove vanredno duboke originalne i gotovo proročke poglede na osnovni čvor današnje situacije: problem Rusije. Svakom dubljem promatraču i poznavaoцу evropskih i ruskih prilika bit će jasna sva aktuelnost i sva realnost iznešenih misli. — Nap. Ur.

Ratna je panika slična oluji. I jednu i drugu možemo najbolje ocijeniti tek onda, kad su prošle. Kad pogledamo iza sebe, vidimo, da smo bili zaista uplašeni. Za vrijeme onih dana zabrinutosti i iščekivanja prije sudbonosnoga prvog listopada doprinijelo je osjećaju tjeskobe najviše to, što su tada ljudi osjećali strahovitu potrebu da hine spokojstvo. I zaista, bili su savršeno mirni i bezbrižni, no to stanje potpune mirnoće bilo je samo dio fasade, o koju su se oslanjali nastojeći tako prestrašiti djavla rata, ne bi li uvukao svoje rogove i kopita do onoga časa, kad bi mu udarac mogli vratiti udarcem.

Onih se dana činilo strancu u Parizu, kao da se Francuzi nalaze u agoniji videći pred sobom blizinu rata u tolikoj mjeri, da mi s ovu stranu Oceana ne bismo toga mogli shvatiti. Oni su znali, što je značio rat, a znali su, što bi značio novi rat za njih, u kojima još živi unutarne mučno saznanje, koje se je porodilo iz milijuna bolnih i svježih uspomena. Imali su pravo, da se uznemire. Dovoljan su dokaz za to pitanja, što su ih postavljali ljudi viših i nižih staleža, s kojima, ste došli tih dana u dodir. Na ulici bi zaustavljali čovjeka pitajući: »Que pensez-vous, Monsieur, de la situation? — Što mislite, Gospodine, o situaciji?«

Oni su medjutim nastojali, da se prikažu posve ravnodušnima, pa su se čak uvelike zabavljali izvještajima nekih listova totalitarne štampe o panici i prigušenom šaputanju u Parizu. Ti su ljudi konačno ostavljali dojam, kao da su spremni na najgore, u koliko dođe do obrane. Visoki časnici uvjeravali su sa sigurnim zadovoljstvom, da je svaki vijak čvrsto usadjen na svome mjestu, a svaki čovjek

spreman da zauzme svoj položaj; bio je potreban samo telefonski poziv, tek jedan pritisak na puce, a za dvadeset minuta gledao bi glavni stožer, kako već uzlijeću aeroplani, i kako se topništvo kotrlja prema Istoku.

Ne, unatoč izvještaja dopisnika totalitarne štampe nije bilo panike ni prigušena šaputanja. Vladini teretni automobili vozili su međutim toware pijeska u kućna dvorišta. S tim u vezi davale su se zanimljive, no ne osobito shvatljive informacije, da je to potrebno, kako bi se kuće zaštitile od požara u slučaju neprijateljskoga bombardiranja. Obavijestili su pučanstvo, gdje se nalazi najbliže sigurno sklonište od zračnoga napadaja, pozvali su godišta pričuvnika pod oružje, a trublja automobila, koji je slučajno kraj vas projurio, izazvala je u vama strašnu pomisao, da bi do svega toga moglo doći na prvi znak gradske sirene.

Za vrijeme ona dva tjedna u Rimu se nijesu mogle čuti automobilske sirene; ondje se više stupalo po ulicama i klicalo. Otvoreni se priznavalo, da vremena nijesu obična, ali i ondje se osjećala isto takva zabrinutost. Trebalo je pogledati na ozbiljna lica starijih časnika, kad su govorili narodu na radio stanici u *Via Nazionale*. Pogled na svjetinu, koja je u crkvama molila za mir dostajao je, da pokaže, kamo su u tome času bili upravljani duhovi, a da se i ne govori o srcima.

A onda je u četvrtak na večer stigao telefonski poziv s *Quai d'Orsay*-a o predstojećoj Münchenskoj konferenciji. Ta je vijest poput bombe odjeknula u štampi i donijela odaha Evropi i cijelome svijetu. Nije moja namjera, da raspravljam o zaslugama Münchenskog mira. Ja bih radije predložio odgovor na pitanje: »Odaha, ali u koju svrhu?«. A ovaj odgovor na ovo općenito i jasno pitanje nnoći su previdjeli.

»Za ponovno nauružavanje!« kažu svi, pa i Uncle Sam. »Za likvidaciju Versailleskoga ugovora, za rekonstrukciju Evrope«, kažu glavni beneficijatori. »Za veću sramotu i opsežnije planove o napadanju«, vele žrtve. Dok bi neke ili sve od tih tvrdnji mogle biti istinite, promatraču se čini, da se u ovoj uzbuđenosti i natezanju za osobne interese zaboravila najveća potreba ovoća časa. Najnužnije, najdalekosežnije i najhitnije pitanje, koje treba riješiti u ovome trenutku, a to je obnova slobodne Rusije.

Najnužnije. S izvjesnom nestrpljivošću slušali smo za vrijeme ratne panike u Parizu, kako nas starija generacija političara podsjeća, da se nešto ovako abnormalno ne bi dogodilo u danima, kad je Rusija bila dio koncerna evropskih velesila. Kao di evropske porodice Rusija je nastojala, da drži sve na okupu u kritičnim časovima. Bili smo nestrpljivi, jer nas je ovo rezoniranje podsjetilo na dane ravnoteže među silama, koja je, kako se misli, zauvijek nestala sada, kad su nove ideologije zavladaile svijetom. Ali ovo isto rezoniranje poslužilo je i tome, da se istakne bolna činjenica, kako je odvratna abnormalnost sadanjega evropskoga položaja u

međunarodnoj politici samo projekcija potpune političke i socijalne bolesti Rusije. Kako se zaista abnormalnim pokazao odnos Rusije prema ostaloj Evropi, a napose upravo prema onim narodima, koji su u dubokom očaju potražili saveznike u Sovjetima! Kad je Francuska postavila Rusiji pitanje, da li bi se ona u slučaju potrebe borila za Čehoslovačku, odgovorila je ova, da se Rusija ne bi mogla boriti ni za jednog saveznika tako dugo, dok ne bude završeno »bolševiziranje vojske«, dok ne bude dokončan niz ubijanja njezinih vlastitih generala, dok ne budu »očišćeni« i oni, koji su čistili... Grč Čehoslovačke otkrio je u užasnoj golotinja slabost ruske vojske, a pukovnik Lindbergh trebao je zadati samo posljednji udarac. Poklisar Trojanovski bio je »na neodređeno vrijeme« opozvan iz Washingtona u Rusiju, komesar za vanjske poslove Litvinov, probisvijet, bio je neobično šutljiv prilikom jesenjeg zasijedanja Lige Naroda, gdje nije našao drugoga posla nego da vrebja po predsobljima i da spletkari, a general Blücher nestao je na Delekom Istoku. Sve je to samo malo svijetla, sa strane, koje je bačeno na tužnu pozornicu, dok se »sveznajuci« Duranty nalazi u Bukureštu.

Potreba, o kojoj je riječ, ne tiče se ni u koliko samo izolacije Rusije, plana, koji je navodno jedan od glavnih predmeta talijanske politike. Rusija postaje sve izoliranija i to naglo, a s tom se izolacijom olakšava utjecaj, koji je sovjetska propaganda vršila u ostalim dijelovima svijeta. Takova je izolacija samo privremena, palijatno ona je samo prelazna faza. Ali konačno pitanje, kako je to Kerenski ispravno napomenuo u broju *New York Timesa* od 23. listopada prošle godine, daleko je temeljitije, nego izolacija izvora zaraze. To je rekonstrukcija Rusije uz kombiniranu akciju realnih ili nominalnih demokratskih država i nacija svijeta, rekonstrukcija zemlje istinske slobode i samouprave u najpotpunijem smislu riječi.

Najdalekosežnije. Rekonstrukcija se Rusije duboko tiče političkih, ekonomskih i socijalnih prilika cijeloga svijeta. Kao politička cjelina, kao suverena država Rusija sama među svima narodima — ne pomoću dominiona ili pripadnih naroda — povezuje Evropu od Sjevera do Juga, cijelu Aziju, Daleki Istok, pa čak i jedan udaljeni kut Sjedinjenih Država preko Beringovih vrata. U svakome kutu, u svakoj točki stvara ovaj kontakt nepromjenljivi učinak, koji treba prisiliti njezine susjede, da napuste očajničke napore vojničke i socijalne obrane protiv cjeline, koja se ne da nikako asimilirati, koja nije srodna s ostalima u međunarodnoj zajednici. Rusija sada tone sve dublje u ekonomskoj močvari. Nedostatna produkcija u zemlji prirodnoga obilja, stalno padanje kvalitete proizvoda, distribucija i industrijska uprava s odgovarajućim raspadanjem kapitala, što ga je prisvojila država. Koči se ekonomska izmjena dobara, dok naravna autarkija pruža ondje zamamno, ali neobradivo utočište. Tako dugo, dok u Rusiji vlada

otrovni socijalni sistem — upravo tako dugo će i protuotrov totalitarizma, koji se temelji na pogubnoj filozofiji, prodirati sve dalje i dalje do svakoga kuta svijeta.

Rekonstrukcija Rusije znači, da se demokratski narodi svijeta sporazume i slože, da Rusiji dadu pravu vladu namjesto proleterske autokracije. Nemoć te autokracije postaje svakoga dana sve očitijom, jer se ona bazira na posve krivom shvaćanju samoga čovječanstva. Rekonstrukcija Rusije znači nadalje, da Rusiji treba dati ono za što je ruski narod, unatoč nekim azijskim crtama i povijesnim slabostima sposoban: tj. jedan temeljiti demokratski režim. Strašno iskustvo s boljševizmom, koji ga je doveo do ruba ponora; nije ga još lišilo mogućnosti da vlada sam sobom. Boljševizam ga je kao i carizam samo naučio mnogome.

Grozna tragedija boljševičke revolucije u Rusiji, silni kontrast između ludosti, gluposti i samozadovoljstva posljednjih dana Nikole II. s jedne strane, a potoka krvi u kojima su nestali car i njegova vlada, izbrisao je kod većine naroda sjećanje, da je Rusija iza početka ovoga stoljeća uživala kratak, iako prekaran period pravoga demokratskoga režima. U to su vrijeme udareni temelji većine pokreta za pučko prosvjećivanje i ekonomski razvitak Rusije i Sibirijske, što su boljševici reklamirali, kao svoje vlastito iznašašće. Ljudi zaboravljaju također, da Lenjinova djelatnost nije bila ograničena rušenjem carizma i uspostavljanjem diktature proletarijata. Još mnogo ranije on je u ime boljševizma okrutno sabotirao ovu umjerenu demokratsku formu tvrdeći, da je ona zapreka radničkoj revoluciji.

Kakav bi politički oblik uzeo takav režim, raspraviti će politički teoretičari. Međutim kršćanski smisao i kršćanska socijalna etika kažu jasno: očekuje li Rusija mir, stabilnost, blagostanje i prijateljstvo s ostalim svijetom, ona mora postati državom, u kojoj će se respektirati i štiti čovječja prava i slobode, uključivši ovamo potpunu vjersku slobodu.

Hitnost ove akcije želim naročito naglasiti. Sada u slijedećim tjednima ili mjesecima vrijeme je da se radi. Ne poduzme li se nešto sada, poduzet će se nešto u pogledu Rusije, no sa strane totalitarnih država, a to će značiti nenadoknadv gubitak ne samo za Rusiju, već i za sav ostali svijet. Svaki dan donosi nove svjedočke grču boljševičkoga eksperimenta. Čehoslovačka je vidjela, kako se div, kojega je smatrala prijateljem, raspršuje poput dima u času, kad joj je njegova zaštita bila najpotrebnija. Prijateljstvo Rusije u Francuskoj i politička djelatnost komunističkih organizacija raspada se naglo pod pritiskom događaja. Milijuni, koji su povjerovali komunističkom evanđelju, zaprepašteni su videći, da je ono bespomoćno protiv triumfalnoga napredovanja totalitarizma. No ipak totalitarizam — bio on crn ili smeđ — nije kadar da suzbije probudene sile, koje i dalje grizu najplemenitije dijelove civilizacije, čak ni onda kad nestane glavnoga političkoga uporišta komunizma — Sovjetskih Država.

Ako demokratske nacije smjesta ne pruže lijeka Rusiji i to na bazi istinskoga demokratskog društva, podići će se pitanje Ukrajine, koja je danas slijepa točka sve evropske mudrosti, u svojoj svojoj sili, a na muku narodima, što graniče s Rusijom. U pitanju Rusije nalazi se još jedan problem: hoće li uskrsnula Ukrajina biti samo oruđe političkih totalitarnih ambicija, ili će pak ona biti slobodna jedinica u slobodnoj Rusiji. No ravnodušnost demokratskih naroda prema sudbini ruskoga naroda mogla bi imati još jednu ozbiljniju posljedicu. Pilat i Herod nikad nijesu tako spremni da postanu prijatelji kao onda, kad treba napasti Sina Čovječjega. Premda se boljševici žestoko protive progonjenju židova, iskustvo pokazuje, da su neki od onih, koji najglasnije viču protiv boljševizma, spremni da načine vrlo brzo kompromis s njegovim zasadama, samo ako se one mogu upotrebiti protiv kršćanstva. Ni u kojem slučaju nije nevjerovatna pretpostavka, da bi nacizam u svome pobjedničkom nastupanju prema Istoku mogao za svoje vlastite ciljeve »uzajmiti« nešto od bezvjerske tiranije komunizma, a i nadalje imati na oku svoje čisto političke ciljeve — ukratko, smeđi i crveni boljševizam mogli bi doći do sporazuma prije nego što se mi usuđujemo i pomisliti. Znakovi toga već su se pojavili. A najtemeljniji je znak od svega očita činjenica, da se nacizam ne protivi boljševizmu u pogledu vjere. Nadalje nacizam progoni, zatvara, utamničuje laike, svećenike i biskupe, koji su još sada ili su bili aktivni u suzbijanju komunizma, kao protuvjerskoga zla i negacije kršćanstva. Ovi dokazi govore za moguću koaliciju boljševizma i nacizma.

Vjerska sloboda u politički slobodnoj Rusiji ne bi bila lijek protiv ateizma, niti dovoljna obrana protiv antikršćanskoga progona. Ali ona bi lišila takvo progonošenje njegova najmoćnijega oružja; ona bi podigla na obranu milijune mladih srdaca i duhova, koji su sada čvrsto vezani neumoljivim protuvjerskim režimom; ona bi otklonila prijetnju, koja je stotinu puta gora, nego ma što, što je svijet do sada iskusio: konačnu uniju dviju najvećih anti-kršćanskih sila svijeta. Vjerska sloboda otvorila bi vidik slobode mnogim progonošenim narodima, koji sada slijepo prigrljuju bezboštvo samo zbog socijalnih i političkih motiva.

Iza svake tihe mise mole se u latinskom obredu katoličke crkve diljem cijeloga svijeta molitve za Rusiju. Uključimo i mi u te molitve žarku molbu, da se politička i socijalna sloboda Rusije uspostavi sada, u ovome najprikladnijem času, jer to je nuždan uvjet za političku, socijalnu i vjersku slobodu svijeta.

New - York

John La Farge D. I.
Glavni urednik revije »America«